

V Egyptě kněží oslavovali bohy zpěvem
sedmi slabik v přesném pořadí.
Demetrius, 1. stol.

Nepřestala naše hudba „fungovat“ také proto, že jsme z ní postupně udělali jen zábavu a potěšení? O posvátných, dnes bychom řekli náboženských zdrojích hudby svědčí to, že podle mýtů naprosté většiny kultur svět a hudbu stvořili bohové. Egyptský bůh Thot údajně napsal dvaadvacet knih, které pojednávají o astronomii, akustice a hudbě. Byl to on, kdo vynalezl lyru. Podle Řeků hudbu a kytaru vymyslel Apollón, bohyně Athéna vynalezla flétnu a trumpetu, lyru vynalezl Hermes, římská bohyně Minerva vynalezla flétnu a Panova flétna se dodnes jmenuje podle bůžka Pana, vynálezce *syrinxu*. Sarasvatí byla indickou bohyní hudby, vědění a řeči. Její syn Narada vynalezl strunný nástroj vínu. Podle indiánů kmene Hopi vyzpívávala Žena pavouk všechny živé formy a přivedla je tak k životu. Podle mayské legendy Popol Vuh byli první lidé zrozeni duchovní silou hlasu.

I Sumérané věřili, že hudba je božského původu a hudbu provozovali výhradně k posvátným účelům. Na počest svých bohů hudby stavěli adorační chrámy. Jejich hojní návštěvníci již tehdy velmi dobře věděli, že své bohy musí udržovat v dobré náladě zpěvem a hrou na hudební nástroje. Provozování hudby bylo tak integrální součástí denních rituálů, a kromě posvátné hudby na své flétny a dudy běžně hráli i obyčejní pastýři. Posvátné písně byly doprovázeny na flétnu, lyru a později na posvátné bubny. Kněz nejprve zazpíval magickou formuli a pak začal rituál posvátnou písní. Přidali se profesionální hudebníci (Sumérané si jich velmi vážili a jsou dochována jména mnohých z nich) a rituál byl zakončen společným zpěvem epické písně. Hráli např. na rituální a asi hlasité nástroje, jako na velký zvon *nig-kal-ga*, posvátný buben *balag*, a větší buben *lilis*, ale také na sladší a tišší nástroje, jako na dvoustrunnou loutnu *zinnitu* nebo sedmistrunnou lyru. Velmi často používali *balaggu*, něco jako *dulcimer*. Už tehdy rozeznávali hudbu posvátnou, pracovní, písně vítězné a hrdinské, oslavné a milostné.

Egyptané o své hudbě moc nepsali, přesto víme, že musela v jejich životě hrát velmi důležitou roli. Podle nich hudbu stvořila bohyně Hesu (doslova „zpěvačka“), a znali několik dalších bohů a bohyň hudby, např. Ihiho, Mertu a Baštétu. Od nejstarších dob měla hudba nejen v Egyptě vždy souvislost s magií. Hudbou se lidé bránili zlým duchům a bohům, nebo si pomocí hudby pokoušeli naklonit jejich přízeň. Hudba sloužila jako most mezi světem lidí a světem bohů. Osev, sklizeň, všechny svátky se neobešly bez hudby. Právě tak se hudba vrzy stala součástí dvorského života a příslušníci vyšších vrstev se učili hrát na různé hudební nástroje. Strabo (okolo roku 63 př. Kr.) uvádí, že při hudební mši, které se účastnili mnohé šlechtické rodiny, sóloví zpěváci vždy začínali zpívat a sbor všech zúčastněných pak jednotlivé sloky podle nich opakoval. Ve starém Egyptě existovala také hudba instrumentální, která doprovázena chrámové tanečnice. Egyptané hráli na loutny, příčné i podélné flétny, dvouplátkové dechové nástroje, dlouhé trumpety (ze stříbra nebo bronzu), mnoho druhů bubnů a činelů. I obyčejní lidé nosili jako ochranné amulety na svých tělech několik malých zvonků. Muzikolog Hans Hickmann prokázal, že Egyptané znali polyfonní zpěv, a na dvouflétnu uměli vyluzovat jak melodii, tak *drone*, stále stejný tón. Na mnohých obrázcích jsou vyobrazeni zpěváci, kteří si dávají za jedno nebo za obě uši dlaně. Plató uvádí, že egyptští kněží nechali vytesat diagramy melodií a harmonií na desky, vystavené publiku v chrámech. Nikdo nesměl používat jiné melodie a jiné ladění. Možná proto jejich stavby přežili celá tisíciletí.

Řeky naučili, kromě matematiky, astronomie, fyziky a filosofie i mnohému hudebnímu umění právě Babylóňané. Hudbu provozovali hlavně kněží a profesionální hráči na flétny a hoboje,

nebo zpěváci, kteří se doprovázeli na lyru. Mnohé rituály byly doprovázeny i posvátnými bubny a bubínky. Prvním slavným šamanem a odborníkem na iniciaci byl Orfeus, který zvuky své *kithary* dokázal uspat lidi, zvířata i stromy. Orfeus byl i také prvním hráčem hudby „new age“, tedy hudby tiché, uklidňující, relaxační. O úloze hudby a hlavně zpěvu v tehdejší společnosti svědčí i sám systém štedře sponzorovaných každoročních zpěváckých Olympiád – vítězové písňových soutěží byli uznávanějšími národními hrdiny než vítězové soutěží sportovních.

V knize Danielově, o které se soudí, že byla sepsána okolo roku 165 př. Kr., a která popisuje události čtyři století staré, se píše o dvoře krále Nabuchodonozora a několikrát je zmíněn jeho velký orchestr: „Pak bylo slyšet horny, trouby, harfy, psaltéria, dudy, jak hrají veškerou hudbu, aby lidé uctili zářící obraz krále“ (v originále se nástroje jmenovaly *karna, mašrokita, katros, sambyke, psantherin a sumponjah*).

Plutarchos zmiňuje, že pro Babylónany měla např. jednotlivá roční období mezi sebou hudební vztahy – kvartu mezi jarem a zimou, oktávu mezi jarem a létem.

Féničané znali nejen chrámovou prostituci, ale např. v rámci kultu bohyně Ašéry provozovali chrámové rituály *desešot*. Ve velkých chrámech se prý shromáždilo najednou 3 až 6 tisíc účastníků, kteří všichni sborově zpívali, doprovázeni *trigónomem*. Na jaře organizovali velký ohňový festival, plný orgiastické hudby, provozované na hoboje, činely a bubny. Do transu se dostávali nejen hudebníci, ale i průvod sledující diváci.

Hudební kultura starých Řeků byla ovlivněna kulturou frygickou a lydickou (dodnes se žáčci hudebních škol učí stupnice stejného jména). Obyvatelé Frýgie každoročně uctívali bohyni Kybelu orgiastickými rituály, Řekové tento zvyk převzali při uctívání bohyně Démeter. Rekonstrukce nálezů v Eleuzíně, místě konání známých mystérií, naznačuje, že centrem mystérií byla příprava nápoje z námele. Nejvyšší kněz, který svůj původ odvozoval až z doby počátků mystérií, při vykonávání rituálu zpíval vysokým hlasem, protože jeho role byla asexuální - představoval muže, který své pohlaví obětoval bohyni. Zrno s námelem pak kněz předal v poháru dalším kněžům a ti pak tančili halou, balancující s nádobami a lampami nad hlavami. Zrno pak bylo mícháno s mátou a vodou ve speciálních nádobách a nápoj byl pak přeléván do zvláštních šálků, ze kterých ho pili účastníci mystérií. Na znamení, že již jsou připraveni k vidinám, pak všichni zazpívali píseň o tom, že se napili a že s sebou mají tajný předmět, který přivezli v zapečetěných nádobách. Pak se posadili na schody vedle sebe, dívali se do tmy a čekali na vize.

Lze předpokládat, že kněží velmi dobře věděli, jak režírovat rituál, a tak nápoj - a halucinogen v něm - jistě způsobil celou řadu sluchových a vizuálních halucinací. Určitě používali nějakou tichou hudbu, která zněla jednou jakoby zezdola a jindy jakoby přímo do ouška, zcela jistě používali nějaké vůně, a určitě dokázali v pravý okamžik vpustit do tmavého prostoru jasné, ale neoslepující světlo. Objevení Persefony bylo zcela jistě doprovázeno zvukem velkých gongů a extatickým zpěvem kněží. Nejméně dva tisíce let se každoročně těchto rituálů zúčastnilo až tři tisíce lidí najednou. Mimochodem, o umění starých Řeků pracovat se zvukem svědčí dodnes dochované akusticky neuvěřitelně dokonalé amfiteátry, ve kterých divák, sedící několik set metrů od jeviště, slyšel dobře i šepot herců.

Hudba Egypta, Babylónie, Asýrie či Frýgie a Lýdie, ale také Číny, Indie, Austrálie (viz další kapitoly) byla jak orgiastická, rituální, hlasitá, excitovaná, tak uklidňující, ztišující, dnes bychom řekli relaxační. Pomáhala tehdejším účastníkům rituálů dosáhnout změněných stavů vědomí. Současní psychologové a myslitelé považují (i díky tomografovému zobrazení činností jednotlivých částí mozku) hudbu za jakýsi metajazyk, něco, co souvisí s komunikací řádově vyšší než je mluvená řeč. Historikové a filosofové dnes předpokládají, že některé druhy činností (např. pokusy o zobrazení, první pokusy o zpěv a hudbu, až po první rituály) napomáhaly přežití určitých skupin primátů. Odchyly byly do jisté míry dědičné a nevyhnutelně následovala i genetické evoluce. Byla to právě kultura, tedy hudba, umění, co

odlišilo homo sapiens od jiných primátů a dalo jim jakousi evoluční výhodu. V kulturním vývoji se pak začaly objevovat jisté téměř univerzální jevy (souhrny pravidel, typů chování, emocionální reakce), podporující tvořivé myšlení a jednání. Začaly vznikat archetypy a základní příběhy, rituály. Metafora a vnímání hudby, onoho metajazyka, podporující aktivaci a růst mozku během procesu učení, propojují a synergicky posilují různé sféry paměti a části mozku a přispívají ke kulturnímu a sociálnímu rozvoji lidských společností.

Jak uvažuje E. O. Wilson ve své knize *Konsilience*, hlavním důvodem, který podnítil vznik umění (hudby, rituálů), byla potřeba vnést řád do zmatku, způsobeného růstem inteligence. Zvířecí instinkty, týkající se přežití a reprodukce tak byly během věků přetvořeny do epigenetických algoritmů lidské přirozenosti. Primitivní lidé vynalezli umění, když se pokoušeli pomocí magie vyjádřit a ovládnout hojnost prostředí, moc sounáležitosti a další síly v jejich životě, které měly největší vliv na přežití a reprodukci. Umění se stalo prostředkem, jímž mohly být a také byly tyto síly ritualizovány a vyjádřeny v nové realitě. V tomto smyslu umění vždy bylo, a navzdory snahám vědeckého materialismu také je a bude, jakousi magií. Každý rituál je částí rozsáhlejších obřadů, jejichž součástí vždy byly i hudba. Nedávné archeologické nálezy potvrzují, že i lovec mamutů již uměl hrát na flétny z kostí zvířat a že jeho stupnice byly stejné jako ty naše. Jeskynní malby zcela nepochybně byly součástí rituálů, a není náhodou, že právě jeskyně poskytují pro hudbu dokonalé akustické prostředí. Ne náhodou považují ty největší kultury, právě jako šamanská společenství, právě hudbu za jazyk bohů, a pomocí hudby se svými bohy také komunikovali.